

אם אני לא יעשה זאת? מי יעשה זאת?

Category: חגים, יום כיפור

מה הניע יהודים לאורך ההיסטוריה לשמור על זהותם היהודית גם במחיר של הקרבה עצמית? ההבנה שהמשכיות היהודית תלויה רק בהם, ובאם הם לא יעשו זאת, אף אחד אחר לא יעשה זאת. גם בימינו, התובנה הזאת רלוונטית מתמיד.

זיכרונות של יום כיפור

אצל רבים מאתנו הימים הנוראים מתאפיינים פעמים רבות בזיכרונות ילדות; אדם מגיע לבית הכנסת ביום הכיפורים, מתיישב בכיסאו במנוחת הדעת, פותח את המחזור שבידו ומאזין לנגינתו העריבה של שליח הציבור. בד בבד עולים וצפים בראשו כל אותם זיכרונות ילדות, כאשר הוא היה הולך עם הוריו או עם סבא שלו לבית הכנסת והיה יושב שם משועמם וסופר את המנורות בתקרה, ממתין בקוצר רוח מתי תסתיים התפילה הארוכה וילכו כבר הביתה. הוא גם נזכר באיזו תפילה הסבא היה בוכה או מתרגש במיוחד. בשבת רגילה, כשאדם נמצא בבית הכנסת, הוא אינו מוצף בזיכרונות הללו. משום מה הזיכרונות הללו עולים דווקא בימי הדין והרחמים.

בימים הללו אדם נקשר עם העבר שלו, עם היסודות שלו. השכחה אינה חלה על החוויות שמזמנים לנו הימים הנוראים. כשאדם שומע תפילה מסוימת והוא נזכר בילדותו ^[1] הוא מרגיש קשור ושייך למקום הזה, שייך לעם ישראל. זו אפוא הסיבה שבימים אלו אנשים הולכים לבקר את קברי הוריהם ושאר יקיריהם שנפטרו מן העולם. יש משהו באוויר שמציף אותנו בזיכרונות מן העבר.

התחושות הללו מורגשות בחגים בכלל, ובפרט בראש השנה וביום הכיפורים. לכן אנו רואים שבימים אלו אנשים נזכרים אחד בשני, ומשגרים ברכות גם לכאלו שגרים במרחק רב ביניהם, מתקשרים לקרובים שגרים במדינות אחרות ומברכים בני משפחה רחוקים.

גם אני חווה בימים אלו זיכרונות שעולים וצפים בראשי. וזו הסיבה שטלפנתי לרב שלי, שהוא אדם מבוגר בשנות ה-90 שלו, ואיחלתי לו שנה טובה, אריכות ימים ובריאות.

הכח לשחות נגד הזרם

התחלתי לשוחח אתנו על ההיסטוריה שלו, על חייו הקשים במשך עשרות שנים בהן התגורר ברוסיה הסובייטית, ועל מלחמתו היומיומית שם למען חינוכם היהודי של ילדיו הרבים, וזאת בשעה שהקומוניסטים שלטו שלטון ללא מיצרים והכל האמינו בלנין ובסטלין.

שאלתי אותו מהיכן נטל את הכוח להילחם בשלטון ולמסור את נפשו כדי שהילדים לא ילכו ללמוד בבית הספר בשבת בשעה שהיה זה חוק חינוך חובה שכל ילד חייב ללכת לבית הספר (למעט ימי ראשון); התעניינתי אצלו כיצד התקש והצליח להשיג אוכל כשר, וביקשתי לדעת כיצד עמד בתוקף לשמור על קדושת השבת, שזה היה המאבק הקשה ביותר!

והוא השיב לי: ביהדות מצאנו אנשים שמסרו את נפשם בשביל לקיים את מצוות התורה. אתן לך דוגמא [?] הוא המשיך [?] מסיפורם של חנניה, מישאל ועזריה שחיו בזמנו של נבוכדנצר ושימשו כיועציו של המלך. פעם נבוכדנצר הקים פסל אדיר והזמין נציגים מכל האומות לחנוך את הצלם ולהשתחוות אליו. בין השאר הוא הזמין את חנניה, מישאל ועזריה כנציגי העם היהודי. אותו היום שבו הם הוזמנו להשתחוות לצלם היה יום כיפור שחל בשבת [?]

בצר להם פנו יועצי המלך היהודים אל דניאל ושאלו אותו האם למסור את נפשם, והוא אמר להם שעליהם לשאול זאת אצל הנביא יחזקאל שהשיב להם שעליהם לברוח. "מקובל אני מישעיה רבי חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (שיתחבאו ויסתתרו מעט עד שיעבור זעמו של המלך). אמרו לו חנניה, מישאל ועזריה שרצונם להראות לכל העולם שיהודים אינם עובדים עבודה זרה, והלכו אל הטקס של נבוכדנצר. ברגע מסוים כל הנוכחים השתחוו אל הצלם ורק שלושתם עמדו ישר ולא השתחוו. נבוכדנצר הורה להשליכם לכבשן האש, והקב"ה עשה להם נס והם יצאו חיים מהכבשן.

והרב שלי סיים: אם הם היו מוכנים לעשות דבר כזה [?] מה הפלא עלינו?!

אולם אני אמרתי לו שהגמרא עצמה אומרת שמסירות נפשם של חנניה, מישאל ועזריה עמדה להם משום שהיה זה מאורע חד פעמי, אבל אם הם היו צריכים למסור את נפשם מידי יום ביומו הם היו נשברים ולא עומדים בניסיון!

מהיכן שאבתם [?] שאלתי אותו [?] את האנרגיות ואת תעצומות הנפש במשך 35 שנה ברוסיה הסובייטית להילחם בהם? הרי זקוקים לכוחות על-אנושיים על מנת להתמיד במלחמה כזו בכל יום ובכל שבת. מילא פעם אחת, שנה אחת, אבל לגדל משפחה שלימה במשך שנים רבות, לערוך חגיגות בר מצוה וחתונות מחתרטיות בהיחבא, וכך, באווירה כזו, לחתן ילדים ולגדל נכדים?!

הוא פרץ בבכי, ואמר לי: "אגיד לך את האמת, בכל פעם כשהרגשתי שאני עומד להישבר הייתי שואל את עצמי [?] אם אני לא יעשה את זה, מי יעשה זאת?!"

אחריות אישית

בפתע פתאום, בבת אחת, הבנתי מהו הלך המחשבה של יהודי. הבנתי כיצד חשבו כל היהודים במהלך הדורות כשמסרו את נפשם. נזכרתי בסיפור של נחשון בן עמינדב שעמד ביחד עם כל עם ישראל על שפת ים סוף, כשהמצרים מאחוריהם וכולם רועדים מפחד, והקב"ה אומר למשה "דבר

אל בני ישראל ויסעו", ואף אחד לא יז ממקומו, שכן הם ניצבו עומדים בפני הים הגדול ולא היה ניתן להתקדם הלאה.

לפתע קם יהודי בשם נחשון וקפץ למים. מדוע דווקא נחשון? מבין מיליוני אנשים שעמדו שם? היה זה שקפץ למים? הרי אף אחד לא ביקש ממנו לקפוץ לים. משה רבינו לא ביקש ממנו מאומה והוא גם לא היה נביא ולא ידע את העתיד להתרחש.

אלא שנחשון בן עמינדב שאל את עצמו את אותה השאלה: אם אני לא יעשה את זה? מי יעשה זאת?!

השאלה הזו אמורה להעסיק את מוחו של כל יהודי ביום הכיפורים. אחוז היהודים באמריקה הולך וקטן. לפני שבעים שנה היו הרבה יותר יהודים בעולם, והשוואה האיומה הכחידה מעמנו שש מיליון יהודים. כל יהודי הוא אוד מוצל מאש. בסך הכול אנחנו שלוש עשרה מיליון יהודים בעולם מתוך מיליארדי אנשים, ובארה"ב בלבד אנחנו בקושי חמש מיליון יהודים מתוך שלוש מאות מיליון אנשים?

לפיכך, כאשר מדובר במצוות שבין אדם לחברו, כאשר יהודי צריך לתת צדקה לחברו או לעזור לו, אדם עלול להרגיע את עצמו בתואנה שאם הוא לא ייתן צדקה השכן שלו ייתן; אולם כשמדובר במצוות שבין אדם למקום? כל אחד צריך לשאול את עצמו: אם אני לא יעשה קידוש מי יעשה זאת? אם לא נדליק נרות בליל שבת מי יעשה זאת? כל העתיד של העם היהודי מוטל אפוא על כתפינו.